

Маркетинг

УДК 658.62:005.52

Болотна Оксана Володимирівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Болотная Оксана Владимировна

кандидат экономических наук,

доцент кафедры маркетинга, менеджмента и предпринимательства

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Bolotna Oksana

PhD in Economics, Associate Professor of the

Department of Marketing, Management and Entrepreneurship

V.N. Karazin Kharkiv National University

Василяшко Наталія Миколаївна

студентка

Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Василяшко Наталья Николаевна

студентка

Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина

Vasylyashko Nataliia

Student of Economic Faculty

V.N. Karazin Kharkiv University

**РЕАЛІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКУВАННЯ ТОВАРІВ УКРАЇНИ:
СУЧАСНІ ЗМІНИ В МАРКУВАННІ ПРОДУКЦІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКУВАННЯ**

**РЕАЛИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ МАРКИРОВКИ ТОВАРОВ
УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В МАРКИРОВКЕ
ПРОДУКЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ
МАРКИРОВКИ**

**REALITIES OF ECOLOGICAL LABELING OF UKRAINIAN GOODS:
CURRENT CHANGES IN PRODUCT LABELING AND PROSPECTS
OF ECOLOGICAL LABELING**

Анотація. У статті розглянуто особливості сучасного маркування продукції в Україні. Проаналізовано законодавчу базу щодо маркування харчової продукції та внесені зміни до закону України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів». Надано детальну класифікацію екологічного маркування та найбільш вживаних екологічних знаків. Визначено роль екологічного маркування продукції у покращенні екологічної безпеки суспільства. Запропоновані заходи щодо впровадження екологічного маркування.

Ключові слова: маркування, законодавча база, екологічне маркування, екологічний знак, харчові продукти, безпечність продукції.

Аннотация. В статье рассмотрены особенности современной маркировки продукции в Украине. Проанализирована законодательная база по маркировке пищевой продукции и внесённые изменения в закон Украины «Об информации для потребителей относительно пищевых продуктов». Предоставлено подробную классификацию экологической маркировки и наиболее употребляемых экологических знаков. Определена роль экологической маркировки продукции в улучшении экологической безопасности общества. Предложенные мероприятия по внедрению экологической маркировки.

Ключевые слова: маркировка, законодательная база, экологическая маркировка, экологический знак, пищевые продукты, безопасность продукции.

Summary. The article investigates the features of modern product labeling in Ukraine. The legislative framework for food labeling was analyzed. This paper also focuses on amendments made to the Law of Ukraine "On Consumer Information on Food Products". Detailed classification of eco-labeling and the most commonly used eco-labels is provided. The role of ecological product labeling in improving the ecological safety of society is determined. Measures for the introduction of eco-labeling are proposed.

Key words: labeling, legal framework, eco-labeling, environmental label, food products, product safety.

Постановка проблеми. З кожним роком асортимент продукції стає все ширшим, а якість все гірша. Виробники намагаються знайти альтернативні замінники органічним продуктам, тому стає все важче відрізнити натуральний продукт від модифікованого. Тому зараз все більше споживачів починають звертати увагу на склад та маркування. Проте у нашій країні на етикетках виробники не завжди відображають повну інформацію про той чи інший товар. Головним поштовхом для вирішення даної проблеми став закон щодо оформлення етикеток на харчових продуктах.

Також основним з питань сучасності що стосується харчової продукції є інформація щодо відповідності екологічним вимогам. У документі національної стратегії «Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року» вказано, що одним з головних засобів впровадження екологічної політики разом з системою екологічного управління та екологічним аудитом стало екологічне

маркування,

яке в свою чергу є певним гарантом високої якості і проходження всіх циклів органічного виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань, які стосуються принципів та методів впровадження екологічного маркування займалися такі вітчизняні науковці як: С. Ф. Гавенко, О. Д. Конюхова, І. М. Царук, Ю. Б. Шпильова, Є. О. Михайлова, М. І. Ворожбіян, М. О. Мороз, Г. М. Панчева, О. П. Власенко та ін.

Взагалі, поняття екологічне маркування розглядається науковцями як спосіб керування розвитком суспільства, що орієнтований на створення нової екологічної якості способу життя людини для підтримки здоров'я людства, охорони довкілля та оптимального використання природних ресурсів.

Мета статті. Метою статті є аналіз інформації що відноситься до змін у законодавстві щодо маркування харчових продуктів в Україні, виявлення основних положень екологічного маркування продукції та визначення перспективності розвитку екологічного маркування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Маркування - слова, описи, знаки для товарів і послуг (торговельні марки), графічні зображення або символи, що стосуються харчових продуктів, які розміщуються на будь-якій упаковці, етикетці (стікері), кольєретці, а за відсутності упаковки, у документі або повідомленні, що супроводжують харчовий продукт або посилаються на нього[1].

Кожна країна світу розробляє власні системи вимог до упакування продукції, в яких чітко вказано якими повинні бути розміри, маса, форма, обсяги інформації, які повинні міститися у маркуванні товарів. Україна – не виключення.

Згідно з законом України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» від 6 серпня 2018 року обов'язкова інформація про харчову продукцію на етикетках має містити:

- 1) назву харчового продукту;
- 2) перелік інгредієнтів;
- 3) будь-які інгредієнти або допоміжні матеріали для переробки, які спричиняють алергічні реакції або непереносимість, які використовуються у виробництві або приготуванні харчового продукту і залишаються присутніми у готовому продукті, навіть у змінній формі;
- 4) кількість певних інгредієнтів або категорій інгредієнтів у випадках, передбачених цим Законом;
- 5) кількість харчового продукту в установлених одиницях вимірювання;
- 6) мінімальний термін придатності або дата «вжити до»;
- 7) будь-які особливі умови зберігання та/або умови використання (за потреби);
- 8) найменування та місцезнаходження оператора ринку харчових продуктів, відповідального за інформацію про харчовий продукт, а для імпортованих харчових продуктів - найменування та місцезнаходження імпортера;
- 9) країна походження або місце походження;
- 10) інструкції з використання - у разі якщо відсутність таких інструкцій ускладнює належне використання харчового продукту;
- 11) для напоїв із вмістом спирту етилового понад 1,2 відсотка об'ємних одиниць - фактичний вміст спирту у напої (крім продукції за кодом 2204 згідно з УКТ ЗЕД);
- 12) інформація про поживну цінність харчового продукту.

Даний закон було прийнято з метою приведення законодавчої бази відповідно до Положення Регламенту Євросоюзу №1169 від 25 жовтня 2011 року щодо надання споживачам інформації про харчові продукти.

Загальна інформація про товар має бути чітко сформованою та зрозумілою, читабельною, а також не вводити в оману кінцевого споживача, тобто [2]:

- інформація про харчовий продукт надається державною мовою;
- висота малих літер у тексті, яким надається обов'язкова інформація про харчовий продукт, має бути не меншою 1,2 мм;
- у разі використання упаковки або тари, площа найбільшої поверхні якої менша за 80 см², висота малих літер має дорівнювати або перевищувати 0,9 мм;
- якщо упаковка товару менш ніж 10 см², обов'язково зазначати лише назву продукту, алергени, кількість, мінімальний термін придатності. Інше - на запит споживача.
- шрифт на етикетці має бути чітким, розбірливим та контрастним;
- інгредієнти-алергени мають бути виділені окремим кольором чи шрифтом (у разі виявлення омани передбачено штраф у розмірі 30 мінімальних заробітних плат для юридичних осіб і 20 - для фізичних осіб-підприємців);
- у разі, якщо продукт нефасований (крупя, борошно, цукор, тощо), склад повинен бути зазначений на окремому інформаційному листі поруч з товаром;
- маса продуктів, що вкриті кригою має вказуватися без урахування льоду;
- у разі дистанційної реалізації інформація має бути доступною до моменту придбання продукту.

➤ термін придатності повинен мати рекомендаційний характер («Краще вжити до...» - за належного зберігання продукт може зберігатися довше зазначеного терміну).

Нові етикетки та правила виробники повинні впроваджувати поступово. Згідно з законом їм дається термін у три роки щоб привести маркування їхньої продукції відповідно до вимог. На думку експертів після вступу закону повинен підвищитися рівень захисту здоров'я споживачів за рахунок збільшення відповідальності операторів ринку, що стосується проінформованості про харчову продукцію.

Необхідно також наголосити на тому, що у сучасній ситуації на ринку харчових продуктів все більше набуває популярності екологічне маркування.

Екологічне маркування – це комплекс відомостей екологічного характеру щодо продукції, процесу чи послуги у вигляді тексту, окремих графічних, кольорових символів (умовних позначень) та їх комбінацій. Він наноситься в залежності від конкретних умов безпосередньо на виріб, упаковку (тару), ярлик, етикетку чи в супровідну документацію [3].

Головною причиною використання екологічного маркування є мотивація економіки для зменшення пагубного ефекту на навколишнє середовище та здоров'я людства, шляхом перешкоджання забрудненню природи під час виробництва та переробки продукції. Ціллю екологічного маркування виступає:

- проінформування споживача, що у подальшому дасть змогу вибирати ті товари, які найменше впливатимуть на довкілля;
- запобігання збуту невідповідної до екологічних вимог продукції;
- допомога продажу продукції, яка переважає інші за екологічними показниками;
- аналіз утилізованої продукції щодо дотримання правил екологічної безпеки;

- мотивація виробників екологічно чистої продукції забезпечувати безпечне її виготовлення на всіх стадіях життєвого циклу.

Загалом, екомаркування на світовому ринку класифікують за трьома типами (рис. 1):

Екологічне маркування		
Тип №1 (екологічне маркування) - це маркування на добровільній основі, що базується на системній оцінці третьою стороною, яка згодом видає ліцензію на використання екомаркування	Тип №2 (екологічна самодекларація) - це екологічна заява продавця, яку здійснено без сертифікації третьою стороною та має найменші вимоги для перевірки	Тип №3 (екологічна декларація) - це програма на добровільній основі, під час якої незалежний орган висуває вимоги, що базуються на оцінці життєвого циклу продукції, та виступає експертом у порівнянні товарів різних категорій

Рис. 1. Типологія екологічного маркування [4]

У зв'язку з даною типологією виділяють наступні стандарти екологічного маркування ISO (International Organization for Standardization), що застосовуються в Україні [5]:

- ❖ ISO 14020 (ДСТУ ISO 14020:2003) — Екологічні маркування та декларації, де вказано загальні принципи екологічного маркування (ISO 14020:2000, IDT).

- ❖ ISO 14021 (ДСТУ ISO 14021) — Екологічні маркування та декларації. Екологічні самодекларації (Екологічне маркування типу №2)

- ❖ ISO 14024 (ДСТУ ISO 14024) — Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу №1. Принципи та методи (ISO 14024:1998, IDT – лишається чинним до 01.01.2022 р.)

- ❖ Стандарт ISO/TS 14027:2017 – Екологічні маркування та декларації – Правила визначення категорій продукції – визначає керівні

принципи та вимоги для визначення і перегляду категорій товарів чи послуг що є предметом стандартизації при розробці екологічних критеріїв.

В Україні екологічні критерії розробляються національним технічним комітетом стандартизації ТК 82 «Охорона довкілля», учасниками якого є члени ТК, провідні експерти галузі, технологи, екологи.

В Україні екологічні критерії переважно розробляють відповідно критеріїв європейських регіональних програм екологічного маркування (програма ЄС (Ecolabel EU), скандинавських країн (Nordic Swan), або національних сертифікаційних систем згідно з ISO 14024, що мають міжнародне визнання. Загально прийнято що вимоги екологічних критеріїв стосуються наступного:

- ефективності екологічної політики та результативності управління екологічними аспектами життєвого циклу продукції;
- показники енергоефективності, фізико-технічних характеристик, довговічність;
- обмеження або заборону застосування складників за факторами ризику для довкілля та здоров'я людини відповідно до класу та категорії небезпеки згідно Регламенту № 1907/2006 Європейського парламенту та Ради ЄС від 18 грудня 2006 року щодо реєстрації, оцінки, дозволу і обмеження хімічних речовин (REACH) (для промислових товарів);
- рівень забруднення натуральної сировини токсичними елементами, вміст ГМО та небезпечних домішок (для харчових продуктів, тканин, косметичних засобів);
- показники питомої активності радіонуклідів у готовій продукції;
- показники енергоємності технологічного процесу виробництва;
- показники споживання водних та інших ресурсів у технологічному процесі виробництва;
- показники екологічних впливів виробничої діяльності;

- управління відходами виробництва та споживання тощо.

Екологічні критерії в системі екологічної сертифікації та маркування України позначають як СОУ ОЕМ та кодуються наступним чином (рис. 2):

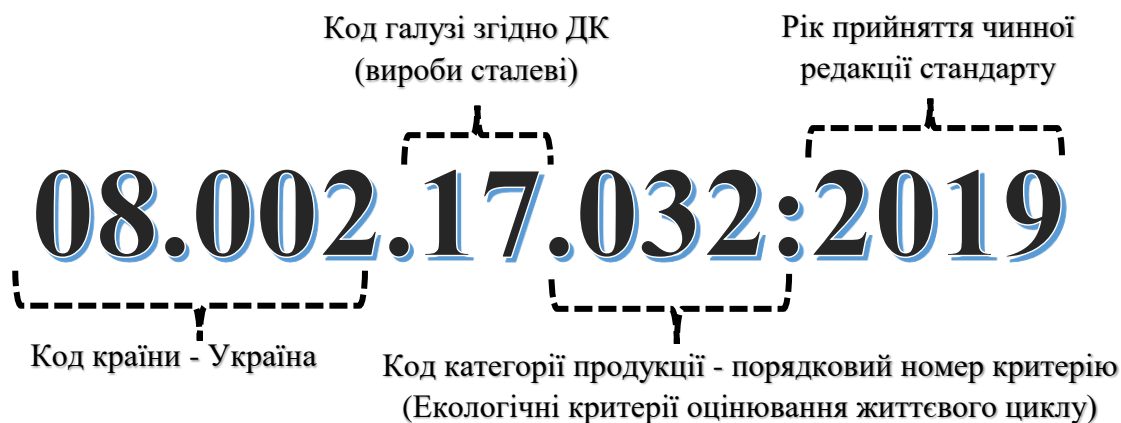

Рис. 2. Кодування екологічного маркування на прикладі сталевих виробів [6]

Екологічні критерії планово переглядають кожні 5 років. Позаплановий перегляд стандарту виконують у випадку:

- зміни державних норм або нормативних документів, що взаємопов'язані з його вимогами;
- надходження нових даних про властивості складників та технологічні інновації;
- визначення інших факторів, що впливають на стан довкілля та здоров'я людини, пов'язаних з виробництвом, споживанням (користуванням, експлуатацією) товарів чи послуг що є предметом стандартизації.

Зараз у світі розроблено понад 30 екологічних знаків – національні, міжнародні та знаки певних галузей виробництва. У 2004 році Україну прийняли до Глобальної Мережі Екологічного Маркування (GEN), що об'єднує екологічне маркування країн Європи та більше ніж 35 країн що не є членами ЄС. Україна має свій національний знак «Зелений журавель», який було визнано в мережі у 2004 році.

Загалом, в Україні використовуються наступні екологічні знаки (рис. 3).

Рис. 3. Екознаки, що використовуються в Україні [7; 8]

Екологічне маркування є перспективним напрямом та реальним інструментом підвищення лояльності до продукції населення України та збереження довкілля. Можна виділити ряд переваг та недоліків сучасного екомаркування (табл. 1)

Таблиця 1

Переваги та недоліки екологічного маркування

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> - екомаркування – доказ позитивних характеристик щодо екологічності та якості продукції; - екомаркування дає виробникам здатність мати домінуючі характеристики перед конкурентами; - збільшення експортних можливостей; - зниження витрат на виробництво шляхом меншого використання ресурсів; - для підприємств, що виготовляють екологічно чисто продукцію законодавством передбачений певний список пільг у вигляді дозволі, ліцензій та кредитів; - розширення асортименту екологічної продукції у зв'язку зі збільшенням попиту на екопродукцію та послуги; - покращення іміджу та популяризація бренду компаній; - завдяки внесеним змінам до законодавчої бази у 2018 році, інформація про продукцію стала більш доступною для споживачів.	<ul style="list-style-type: none"> - необізнаність населення щодо екологічного маркування, що спричиняє його дезорієнтацію у виборі безпечного та якісного продукту; - асортимент екологічної продукції є недостатньо широким; - омана виробників щодо екологічності їхньої продукції, що виникає без належного контролю зі сторони держави; - різкі зміни у темпі інфляції; - економічна криза, яка змушує виробників скорочувати обсяги виробництва; - зменшення доходів населення, що не дає змогу купувати екологічну чисто продукцію, яка є більш дорогою ніж решта товарів.

Орієнтуючись на дані таблиці можна сказати, що на даний момент екологічне маркування України є менш потужним засобом сталого розвитку, ніж у високорозвинених країнах. Проте держава докладає всіх зусиль щоб стати гідним конкурентом на світовому ринку екологічно чистої продукції.

Для цього рекомендується впроваджувати наступні міри;

- покращувати комунікації зі споживачами та виробниками;

- підвищувати обізнаність населення щодо значимості екологічно чистої продукції та здоровий спосіб життя;
- заохочувати компанії, особливо великі та транснаціональні корпорації, використовувати раціональні та екологічні методи виробництва та висвітлювати їх впровадження у своїх регулярних звітах;
- збільшувати відповідальності виробників за недостовірну інформацію та рекламу про екологічність продукції;
- посилювати заходи покарання у разі недотримання виробниками законів щодо маркування екопродукції;
- розробляти механізми розвитку технологій більш екологічного виробництва;
- сприяти впровадженню заходів, шляхом надання фінансових послуг, що сприяють розвитку екологічного виробництва.

Застосування вищеназваних заходів допоможе: впровадити інноваційні технології більш екологічного виробництва; вплинути на виробників щодо раціональнішого використання природних ресурсів; зменшити інвестиційні ризики за екологічними факторами; розвивати економіку країни; збільшити експортні можливості виробників та отримати визнання на світовому ринку екологічної продукції.

Висновок. Отже, екомаркування є одним із перспективних шляхів розвитку сучасної економіки та екологічної безпеки, який забезпечує проінформованість споживача про корисні характеристики продукції.

Україна стосовно системи маркування продукції у порівнянні з розвиненими країнами перебуває у стадії розвитку. Проте вже зараз існує велика кількість правових актів, в яких зазначається про необхідність підвищення якості виробництва продукції: нормативні акти в області захисту прав споживачів, охорони навколишнього середовища, сертифікації,

стандартизації та реклами, а також державні стандарти і знак відповідності ДСТУ.

Література

1. Законодавство України. Закон України 2639-VIII «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19>
2. Урядовий портал. Що ми їмо – нові правила читання етикетки: аналіз Закону України № 2639-VIII «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», – блог Володимира Лапи. URL: <https://www.kmu.gov.ua>
3. Гавенко С., Хаджинова С. Маркировка: технология, оборудование, материалы : моногр. Львов : Лига-Прес, 2015. 208 с.
4. Міністерство енергетики та захисту довкілля України. Екологічне маркування. URL: <https://menr.gov.ua/content/ekologichne-markuvannya2.html>
5. Центр екологічної сертифікації та маркування ВГО «Жива планета». Стандарти. URL: <https://www.ecolabel.org.ua/standarti>
6. Центр екологічної сертифікації та маркування ВГО «Жива планета». Реєстр чинних екологічних сертифікатів. URL: <https://www.ecolabel.org.ua/reestr-sertifikativ>
7. Екологія життя. Про що нам розповість маркування? URL: <http://www.eco-live.com.ua/content/blogs/pro-shcho-nam-rozpov-st-markuvannya>
8. Білогірська районна державна адміністрація. Вчимося розпізнавати знаки маркування та обирати кращу для здоров'я та довкілля продукцію. URL: <https://bgadmin.gov.ua/news/id/1763>

References

1. Zakonodavstvo Ukrainy. Zakon Ukrainy 2639-VIII «Pro informaciju dlja spozhyvachiv shhodo kharchovykh produktiv». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19>
2. Urjadovyj portal. Shho my jimo – novi pravyla chytannja etyketky: analiz Zakonu Ukrainy # 2639-VIII «Pro informaciju dlja spozhyvachiv shhodo kharchovykh produktiv», – blogh Volodymyra Lapy. URL: <https://www.kmu.gov.ua>
3. Ghavenko S., Khadzhynova S. Markyrovka: tekhnologhyja, oborudovanye, materyaly : monoghr. Ljvov : Lygha-Pres, 2015. 208 s.
4. Ministerstvo energhetyky ta zakhystu dovkilja ukrainy. Ekologhichne markuvannja. URL: <https://menr.gov.ua/content/ekologhichne-markuvannya2.html>
5. Centr ekologhichnoji sertyfikaciji ta markuvannja VGhO «Zhyva planeta». Standarty. URL: <https://www.ecolabel.org.ua/standarti>
6. Centr ekologhichnoji sertyfikaciji ta markuvannja VGhO «Zhyva planeta». Rejestr chynnykh ekologhichnykh sertyfikatyv. URL: <https://www.ecolabel.org.ua/reestr-sertifikatyv>
7. Ekologhija zhyttja. Pro shho nam rozpovistj markuvannja? URL: <http://www.eco-live.com.ua/content/blogs/pro-shcho-nam-rozpov-st-markuvannya>
8. Bilohirsjka rajonna derzhavna administracija. Vchymosj rozpiznavaty znaky markuvannja ta obyraty krashhu dlja zdorov'ja ta dovkilja produkciju. URL: <https://bgadmin.gov.ua/news/id/1763>